

על משמר ההלכה

בעקבות הפירצה החמורה שנעשתה ע"י אנשים מתוך המחנה ואשר מרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א יצאו מגדרם כדי למנוע את עקירת הדת בהלכות שבת ומאחר ורבים אינם יודעים את פרטי הדברים

מובא בזאת פרק מתוך ספרו של הגאון רבי יצחק דרזי שליט"א

תלמידו המובהק של מרן רשכבה"ג הגרי"ש אלישיב זצ"ל **העומד לראות אור בקרוב** בו הוא מבאר את דעת גדולי הפוסקים בגדרי איסור יצירת זרם כאשר הנידון דלהלן הוא רק חלק קטן מהפרצות החמורות וההיתרים האסורים שהובאו בקובץ הדברים מתפרסמים בהוראתם של רבותינו גדולי ישראל שליט"א ודבריהם מובאים בהקדמה דלהלן

בקובץ תל תלפיות תשרי תשע"ג נדפסו בו דברים בענייני חשמל של חילול שבת ממס רחמנא ליכלא,

ולריך להוליא דברים כאלו מהבית משום אל תשכן באהלך עולה

חיים קניבסקי

בימים האחרונים עלה על סדר היום של מורי ההוראה ותלמידי החכמים הפירצה הנוראה ועקירת הדת בכל הנוגע להפעלת מכשירי חשמל, אלקטרוניקה וכדו' בשבת.

בקובץ תל תלפיות שיצא לקראת חג הסוכות נדפסו הלכות בעניינים אלו כאשר כמה מהכותבים מתירים דברים אשר לא שיערום אבותינו, גדולי הפוסקים סוברים כי "התרים" אלו הם עקירת הלכות שבת בדברים האסורים מדאורייתא ופרצת כל חומות השבת וההנהגה בו כיום חול רח"ל בכל מיני היתרים שונים ומשונים הנוגעים לעשרות מוצרי חשמל של זמננו המיוצרים ע"י הטכנולוגיה המתקדמת.

בתוך דבריהם הובאו היתרים בהם נכתב כי כל מכשיר חשמל שעובד בצורה שההפעלה היא רק הזרמת חשמל בחוטים המפעילים מותר לכתחילה להפעילו וכמו"כ מותר להגביר את זרם החשמל במכשירי החשמל. כמו"כ הותר (עמ' ר"ס) לצלצל בפעמון הבית בשבת לכתחילה (במקום שהותר השמעת קול), וזאת לאחר שטעו בבירור בהבנת דברי החזו"א.

כאמור התירו להוליד זרם חשמל אם החוטים כבר מחוברים (ובכלל זה לדבריהם מותר להפעיל מזגנים מתקדמים וכן כל דבר הנפעל ע"י רישום דיגיטלי, ההיתר הוא במקרה שהחוטים כבר מחוברים כמו שיש כיום בהפעלת רכבות במקומות רבים ומגוון מכשירי חשמל וטענתם היא כי מאחר והחוטים החשמליים כבר מחוברים וכל העשייה היא רק הולדת זרם בחוטים אין כל איסור, וזאת למרות שמרן החזו"א כתב את מכתבו הידוע לאיסור והמתירים עצמם מביאים זאת אך כותבים כי למרות שהחזו"א כתב זאת לא התכוון בזה הלכה למעשה).

גם בעובדות המובאות בחוברת ישנם טעויות רבות נציין דוגמא אחת מעמ' רס"ג בהערה 10 שם נכתב כי למרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל היה מזגן אינוורטר בביתו ומשם למדו הלכה למעשה שמותר, בו בזמן שהמזגן המדובר היה מיועד לקבלת קהל בימות החול, ולא השתמשו בו כלל בשבת וכן לא היה מחובר לגנרטור של מרן זצ"ל. בנוסף יצאו להקל עוד מספר דברים בהם, הפעלת מונה מים דיגיטלי, עישון סיגריה אלקטרונית, הבערת גז ביו"ט ועוד, למרות שידוע ומפורסם דעתם של כל גדולי ישראל בעניין.

בחודשים האחרונים עמלים במכון דת"ל ידוע להתיר את נסיעת הרכבת הקלה בשבת מהטעם שההפעלה היא ע"י הזרמת חשמל בחוטים - אותם טעמים הכתובים בחוברת, אותו מכון כבר מצא לו שדה לרעות בו ומקום להתגדר בו בהיתרים שהתפרסמו בחוברת הנ"ל, ובכך רוצים ח"ו להתיר נסיעת רכבות בשבת. וזאת למודעי כי לאחר שהחוברת יצא לאור ישבו תלמידי חכמים מובהקים עם אותם אברכים צעירים שכתבו את הדברים כדי לבאר להם את חומרת המכשולות הגדולים שמביאים בפני הציבור, אמנם הנ"ל נשארו במריים גם לאחר שהובהר להם כי כל גדולי הפוסקים זצ"ל ויבלחט"א סוברים כי דבריהם הם עקירת הלכות שבת כפשוטו ממש.

בעקבות כך נכנסו כמה תלמידי חכמים מובהקים ובהם גדולי תלמידי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל למעונם של גדולי ישראל ושמעו מהם דברים כדורבנות.

מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן שליט"א, השיב בנחרצות כי מקרה זה דומה להפליא לתחילת תנועת ההשכלה שניסו לעקור הלכות חמורות בהיתרים מפוקפקים, כשחלק גדול התחיל דווקא בהלכות שבת, וחובה לפרסם את הדברים כדי שהציבור ידע את חומרת הדברים.

מרן הגר"ש אויערבאך שליט"א נזדעזע ואמר כי כבר אביו מרן זצ"ל, התנגד נחרצות להיתרים מסוג אלו ואין לחשות בשעה שפורצים את כרם ישראל.

מרן הגר"ע אויערבאך שליט"א, התבטא ואמר כי ברור הדבר שלו היינו זוכים שמרן זיע"א היה עמנו בין החיים לא היו מעיזים לפרוץ את גדרות ישראל, וכעת אזל גברא דמסתפינא מיניה.

במאמר שלפנינו מובא דעתם של גדולי הפוסקים ובראשם דעת מרן החזו"א וכפי הכוונתו של מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, וכן דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, (וכפי שמעידים תלמידיו המובהקים הגר"י דרזי וכן דעת הגר"מ קארפ והגר"י אפרתי), כמו"כ מובא דעת מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל וכת"י בנו הגר"ש שליט"א כי "כנים הם הדברים" כמובא להלן.

גדרי איסור יצירת זרם

א. דין יצירת זרם

גדרי איסור יצירת זרם נתבארו בארוכה בספר שבועת יצחק ח"ו^א ושם הובאו דברי החזו"א ותשובותיו לשאלות הגרש"ז אויערבך זצ"ל. וכאן יבוארו דעות האחרונים ופרטי הדינים בד' אופנים ביצירת זרם ללא אש ופעולות במנגנון חשמלי.

א. יצירה משום חיבור החוטים

בהדלקת מתג חשמלי, נעשה איחוד החוטים ע"י הזרם, והרי זה בכלל בונה בקיבוץ חלקים כמו שביאר החזו"א^ב.

ב. יצירה משום מתקן מנא

כשזורם זרם בחוט שהופך את החוט ממות לחיים ועל ידי זה בכוחו להפעיל מכשירים, הרי זה דומה לעושה כלי מחומר גלם, כמש"כ החזו"א^ג. והגברת עוצמה גם היא כעשית כלי, דכמו שחוקק בעץ ועושה כוס ושוב מרחיב החקיקה ועושה קערה הרי זה עשיית כלי חדש, כך גם כשיש זרם בחוט שבכוחו להפעיל צעצוע ובהגברת הזרם הוא יכול להפעיל מכשיר, או להפעיל המכשיר בעוצמה גדולה יותר, הרי זה עשיה חדשה. וכך בכל הגברה שמאפשרת איזה תוצאה וכמשי"ת.

ג. יצירה בדיבור במיקרופון

במיקרופון תנודות הזרם משתנות עם השימוש ובשעת השימוש לפי מדת הקול, ואם הזרם יהא קבוע לרגע ישלל השימוש, תנודות אלו לכאורה אינם כתיקון בגוף הכלי, אבל כיון שעל ידי תנודות הזרם נוצר דבר, כתב האגרות משה^ד דמדינא יש לחשוש בזה למלאכה דאורייתא, א. מצד יצירה בהגברת כח הזרם, שלפי מדת הקול נגדל הוצאת כח הזרם. ב. שעל ידי תנודות הקול של המדבר מתחדש רושם במיקרופון ועל ידי זה נשמע מהמיקרופון קול כדיבור^ה.

ועיי"ש שכתב דצריך לעיין בברור לאיזו מלאכה זה דומה אולי בונה ואולי מכה בפטיש.

א. פרק י"ז.

ב. סי' נ' ס"ק ט' ובהשמטות במכתבים לסי' שי"ג, וכמש"נ בשבועת יצחק שם.

ג. שם.

ד. או"ח ח"ד סי' פ"ג.

ה. עיי"ש דיש בזה שתי חששות איסור מדאורייתא, א. שבדבורו הוא מגדיל ומקטין את הזרם לפי מדת הקול, והשתמשות בכח הזרם יש בזה חשש איסור דאורייתא. ב. כשמדבר נעשה רושם של הברותיו שם ומה שנשמע הוא קול ההברה, ומאחר שנתחדש איזה דבר שעיי"ז נשמע קול רם ומרחוק יש חשש מלאכה.

כלומר כל יצירה יש לדון בה אם היא מלאכה בשבת, כי פעולה שיש עמה יצירה כל שהיא נקראת מלאכה, וכמש"נ בהערה¹.

וכיון שהמדבר במיקרופון על ידי דיבורו הוא יוצר לרגע כח זרם שראוי להשתמשות, יש כאן נידון של מלאכה לא פחות מהרבה תולדות אחרות שיש בהם פחות יצירה, והאיסור נלמד מסברא גם כשלא ידוע הדמיון לאיזה אב מלאכה הוא שייך. [וכן מצינו ברשב"א דבחימום זרע התולעים שעושין המשי יוצאים תולעים, ומלאכת מחשבת הוא².] אע"פ שלא ברור לאיזו מלאכה שייכת יצירה זו³.

וכן מבואר בירושלמי⁴ דרבי יוחנן וריש לקיש קבעו מסברא דברים שהם תולדות מלאכה, ואח"כ חיפשו לאיזה אב לדמותה ומה שלא מצאו לה אב הדומה לה, סמכו על מכה בפטיש. [כי מכה בפטיש אינה מוגדרת בתוצאה מסוימת אלא בחשיבות הפעולה או התוצאה וכמש"נ בהערה⁵].

ד. חומר האיסור

כתב האגרו"מ⁶, דשוחט שעבר לפני התיבה בשבת, ויו"ט, ויו"כ, על ידי מיקרופון, בטענה שהרב הקודם של בית הכנסת והרב הנוכחי התירו זאת, יש לו דין מחלל שבת במזיד, דבטלו דבריהם נגד דעת גדולים ורבים, ואין שייך לטעות לשמוע לאיזה רב המיקל אף אם היה לו טעם. ושוחט שהתרו בו ולא חדל להתפלל על ידי מיקרופון, הוא בדין מחלל שבת בפרהסיא שפסול לשחיטה אף אם גדול עומד על גביו ואף בסכין כשר, ואם אחר שיתרו בו יחדל, מהיום יוכשר לשחיטה על ידי גדול עומד על גביו וגם יבדוק סכינו, עי"ש.

כלומר העובר על כך דינו כמחלל שבת במזיד, כיון שגדולי הרבנים אסרו מחשש מלאכה, אף שגדרי האיסור וחומרתו אינם ידועים לנו בבירור, ויש סברות הרבה לפקפק בעצם האיסור וכמו שביאר שם.

ויתירה מזו מצינו בפרי מגדים, דהנה כתב התרומת הדשן במלאכת בורר, מאוד נגד סברת הלב לומר שיש חשש מלאכה כשבורר בין חתיכות מיני דגים גדולות ונפרדות וניכרות, אבל כיון דמיירי בחשש מלאכה דאורייתא, אי אפשר להתיר בלי ראייה ברורה. וכל הפוסקים פסקו כדבריו והמשנ"ב הזהיר מאוד על זה.

ו. במלבי"ם [ויקרא פרשת אחרי פרק ט"ז פסוק כ"ט] מבואר דפירוש מלאכה כל שפועל איזה דבר, והוסיף הרש"ר הירש [שמות פרק כ' פסוק י'] דמלאכה נזכר בתורה קרוב למאתיים מקומות, ובשום מקום אין רמז לעבודה מאומצת ועמל וטורח, ולא תעשה כל מלאכה, פירושו פעולה שיש עמה יצירה כל שהיא. וכך השבת מעידה על האמונה, כי בשבייתה מכל יצירה אנו מעידים שהקב"ה יצר הכל, ולפ"ז ככל שהיצירה יותר פשוטה כמלאכת בורר, או יותר דקה כדיבור במיקרופון שיוצר כח זרם או השפעה של תנודות קול, הרי זה עדות שהוא יוצר הכל ואפילו יצירה פשוטה ודקה. ומלאכת הוצאה שאין בה יצירה כתבו התוס' [בשבת ב. ד"ה פשט] שהיא מלאכה גרועה והוצרכו לפסוק מיוחד ללמד שהיא מלאכה.

ז. והו"ד בשו"ע סי' ש"ח סעי' מ"ו דאסור לשאת תחת אציליו זרע התולעים שעושין המשי מפני שהוא מוליד בחומו, ופירש המשנ"ב שעל ידי החום יוצאים התולעים מן הזרע, ואף על גב דאין מכוין לזה מכל מקום פסיק רישא ומלאכת מחשבת הוא.

ח. בשבת פרק ז' הלכה ב'.

ט. ולכן כל מלאכה שייך לכלול במכה בפטיש, כאשר אינה מוגדרת באב אחר, כן מבואר במאירי דף ק"ד: בד"ה אע"פ. ובשבות יצחק ח"ט בדיני כישול פרק ל"ט נתבאר עוד בזה.

י. יו"ד ח"ב סי' ד' ה'.

וּכְתַב הפרי מגדים^א דהעובר על כך פסול לעדות^ב ואע"פ שהאיסור הוא מאוד נגד הסברה, ורק מספק מחמת שאין ראייה להתיר. **וְכָל** שכן ביצירת זרם שאין זה נגד סברת הלב שיש כאן מלאכה, וגדולי הרבנים אסרו, דהעובר על כך פסול לעדות ולשחיטה.

ה. בדברי הבית יצחק בזה

כתב הבית יצחק דהולדת זרם בטלפון אסורה משום דדמי למוליד ריח בבגד, [והו"ד באחיעזר^ג], וכתב זאת בקצרה במפתחות והשמטות של ספרו בחלק יורה דעה, ופשוט שאין לראות הדברים כמי שפוסק שאין בזה חשש מלאכה, כי מוליד דדמי למלאכה ודאי יש בזה, ולא נחית שם לעיין ולדון אם יש בזה איסור מלאכה מחמת שזה יצירה חדשה יותר מהולדת ריח בבגד, שלזה צריך להאריך לעיין בתכונות החשמל ולדון בדימוי לאחד מתולדות המלאכות, ובפרט שרוב התולדות אינם ידועים לנו כמבואר בירושלמי הנ"ל דרבי יוחנן וריש לקיש מצאו שלושים ותשע תולדות לכל אב מלאכה. [ויעוי' בהערה היאך אנו ניצולים מחשש מלאכה^ד].

וְעַל דרך זה, יעוי' בשו"ת לבושי מרדכי^ה דלסגור מתג חשמל בשעה שאינו דולק כדי שלא ידלק אחר כך, מי יודע אם אינו כסותר או כבונה, שאין אנו יודעים היקף תולדות המלאכות ומצינו בגמ' כמה אופנים שיש לדון מהם לזה, עיי"ש^ו.

ו. דברי החזו"א בזה

שמעתי מהגר"ח קנייבסקי שליט"א, דהחזו"א דיבר על כך שעצם יצירת כח זרם יש בזה נידון של מלאכה דאורייתא, וזה שייך לאחד מתולדות בונה, או שזה תולדת מכה בפטיש, ובספר כתב על אופן מסויים שמצא לו דימוי לקיבוץ חלקים ולמתקן מנא, ואין להוכיח כלום ממה שלא כתב על אופנים אחרים^ז. וע"ע בהערה^ח.

יא. שי"ט משב"ז ב'.

יב. מדרבנן ודאי ומדאורייתא נמי אפשר מיפסל מספק, עיי"ש. והדברים נתבארו בהרחבה בשבות יצחק בדיני בורר פרק ג' אות ג'.

יג. ח"ד סי' ר'.

יד. שאלתי קמיה הגרי"ש אלישיב זצ"ל היאך אפשר להנצל מחילול שבת דאורייתא והרי רק מיעוט קטן מאוד של תולדות מלאכות ידועים לנו. והשיב שהזהירות באיסורי דרבנן מונעת מכשול בתולדות המלאכות, ובפרט באיסורי דרבנן כגון מוליד דדמי למלאכה, ועובדין דחול, ויש דמי למלאכה שהוא ודאי דרבנן, אבל יתכן שיש דמי למלאכה שאנו סבורים שהוא אסור מדרבנן ובאמת הוא תולדת מלאכה. [גם הנכשל באיסור דרבנן בשוגג צריך להתענות מ' יום רק שהוא פטור מדמי חטאת, כמבואר בשעה"צ סי' של"ד ס"ק ס"ה, ולענין מעשה יעוי' במשי"ת בזה בפרק ד' אות ד' *].

טו. [להגרמ"ל וינקלר זצ"ל] יו"ד תנינא ותליתאי סי' כ"ה, [נדפס תרע"ב].

טז. אין מקום לדייק הלכות מהשמטות חזו"א, כי ספר חזו"א לא נכתב כספר מקיף בהלכות שבת אלא כתב הדברים שהתבררו לו בדרך לימודו, ולכן אין להוכיח כלום ממה שלא כתב על יצירת זרם בדיבור במיקרופון ולחיצה על מתג פעמון, כי לא נחית לזה בדרך לימודו באותה שעה. וכיון שיש כאן יצירת כח בודאי יש בזה נידון של מלאכה וכמש"נ.

יז. בספר חזו"א סי' נ' ס"ק ט' כתב בענין הדלקת חשמל, שיש בזה גם משום מתקן מנא וחיבור פרקים, ובהשמטות שבסוף ספר חזו"א מובאים מכתבי החזו"א בזה, במכתב א' וג' השיב על השאלה למה חיבור הפרקים דומה לבונה, והרי הוא נעשה על ידי הזרם שהגרטור מייצר שהוא כח מתחדש ואין הדבר מחזיק מצד עצמו, ולכאורה זה דומה למצמיד שני חלקים בחוזקה בידיו שאין כאן קיבוץ חלקים, ועל כך השיב דכיון שעתה המכונה פועלת בלי התערבות בעל בחירה, הרי זה כטבעו של עולם כרוח מצויה. ובמכתב שני השיב החזו"א על הדימוי למתקן מנא, דדמי לעושה כלי בכך שהפך את החוט לכלי שבכוחו להפעיל מכשיר. ומפורש במכתביו דיסוד האיסור הוא מסבא ושיקול דעת.

כא. בפתיחה לפרק כ"ו.